30/01/2022

Η Εκκλησία και οι Αρχαίοι – του Μητροπολίτου Χίου Μάρκου

/ Γνώμες

Ἕνα Ἐπίγραμμα τοῦ Ἰωάννη Μαυρόποδα:

«εἴπερ τινός βούλοιο τῶν ἀλλοτρίων

τῆς σῆς ἀπειλῆς ἐξελέσθαι, Χριστέ μου,

Πλάτωνα καί Πλούταρχον ἐξέλοιό μοι,

ἄμφω γάρ εἰσι καί λόγον καί τόν τρόπον

τοῖς σοῖς νόμοις ἔγγιστα προσπεφυκότες,

εἰ δ’ ἠγνόησαν ὡς Θεός εἶ τῶν ὅλων,

ἐνταῦθα τῆς σῆς χρηστότητος δεῖ μόνον

δι’ ἥν ἅπαντας δωρεάν σᾠζειν θέλεις».

Μετάφραση: «Ἄν θέλεις γιά κάποιους ἀπό τούς ἀλλοθρήσκους νά κάνεις μιά ἐξαίρεση ἀπό τήν ἀπειλή σου, Χριστέ μου, νά μοῦ ἐξαιρέσεις τόν Πλάτωνα καί τόν Πλούταρχο, γιατί καί οἱ δύο ἦταν καί στήν θεωρία καί στόν τρόπο ζωῆς στούς νόμους σου ἀπ’ ὅλους πιό πιστοί καί ἄν ἀγνοοῦσαν ὅτι Ἐσύ εἶσαι ὁ Θεός τῶν πάντων, τότε χρειάζονται μόνο τήν καλωσύνη σου πού σέ κάνει νά χαρίζεις σέ ὅλους τή σωτηρία».

Ὁ Ἰωάννης Μαυρόπους (11ος αἰ.) Μητροπολίτης Εὐχαΐτων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κοντά στόν Ἅλυ ποταμό, εἶναι ἀπό τούς διαπρεπεστέρους ποιητές τοῦ Βυζαντίου καί ἀπό τούς κυριωτέρους ἐκπροσώπους τοῦ ἱεροῦ ἐπιγράμματος. Ἄριστος ἐκκλησιαστικός ρήτορας καί λαογράφος. Ἀνθρωπιστής πού συνέβαλε στήν ἀναδιοργάνωση τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου ὑπηρέτησε καί ὁ ἴδιος ὡς Καθηγητής τῆς Φιλοσοφίας. Ὑπῆρξε δάσκαλος σπουδαίων ἀνδρῶν τοῦ αἰῶνά του, ὅπως ὁ Ξιφιλίνος καί ὁ Μιχαήλ Ψελλός, ὁ ὁποῖος τόν ἐπαινεῖ ὡς «λογιώτατον πάντων ἀνδρῶν, ἄριστον τῶν φιλοσοφεῖν ἐσπουδακότων... τό ἦθος σεμνόν ὁμοῦ καί Σωκρατικόν καί οὔτε κοινόν ἄγαν οὔτε μόνως εἰρωνικόν, ἀλλ’ ἀμφοτέρωθεν κεκραμένον καί τήν ἁρμονίαν τῆς ψυχῆς δικαιώτατον». Συνετέλεσε στήν κωδικοποίηση τῶν λειτουργικῶν Βιβλίων, διορθώνοντας τά Μηναῖα. Συνέθεσε πολυάριθμους Κανόνες, 70 στήν Θεοτόκο, 25 στόν Χριστό, 11 στόν Πρόδρομο, 8 στόν Ἰωσήφ τόν ὑμνογράφο, ἀκολουθία τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καί στιχηρά ἰδιόμελα. **Τά ἐπιγράμματά του, θύραθεν καί ἱερά, γιά τά ὁποῖα κατέχει ἰδιαίτερη θέση στήν ἱστορία τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας, ἄπτονται πολλῶν ἐπικαίρων θεμάτων. Ὁ ἴδιος εἶχε συνείδηση τῆς ποιητικῆς του τέχνης καί παρεσκεύασε μόνος τήν ἔκδοση μέρους τῶν ποιήσεών του ἐν εἴδει Ἀνθολογίας. Εἶχε ἐνεργό ἀνάμειξη στά πολιτικά καί προσπάθησε νά ἐπηρεάσει τόν αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνο Θ΄. Ἔγραψε, ἀκόμη, βίους ἁγίων, ἐπιστολές καί ἕνα ἔμμετρο ἐτυμολογικό λεξικό. Ἀσχολήθηκε καί μέ τίς φυσικές ἐπιστῆμες καί τά μαθηματικά.** Ἡ Ἐκκλησία τόν τιμᾶ στίς 5 Ὀκτωβρίου, μολονότι δέν ὑπάρχει σέ Συναξαριστές. Ὑπάρχει μόνο στόν Παλατινό Κώδικα ὑπ’ ἀρ. 138, φ. 2146 ὅπου εὑρίσκεται καί ἡ Ἀκολουθία του, πού συντάχθηκε ἀπό τόν ἀνεψιό του Θεόδωρο τόν Κοιτωνίτη καί βασιλικό νοτάριο.

Τό Ἐπίγραμμα γιά τόν Πλάτωνα καί τόν Πλούταρχο ἔχει ἐκδοθεῖ μέ ἀριθμό 43 στό P. De Lagarde, Iohannis Euchaitorum Metropolitae, quae in codice Vaticano Graeco 676 Supersunt. Gottingen 1882, σελ. 24. Ὁ Krumbacher τό χαρακτηρίζει «ἐπίγραμμα εἰς τόν Πλάτωνα καί Πλούταρχον ἐξαίρετον διά τήν εὐγενῆ ἀνεξιθρησκείαν». Σ’ αὐτό ὁ Μαυρόπους παρακαλεῖ τόν Χριστό νά παράσχει τήν

Χάρη Του στόν Πλάτωνα καί τόν Πλούταρχο, ἐπειδή αὐτοί ὡς ἐθνικοί, εἶχαν πλησιάσει περισσότερο τή χριστιανική ἠθική. Ἀποτελεῖται ἀπό 8 στίχους σέ βυζαντινό δωδεκασύλλαβο. **Ὁ πρῶτος, τρίτος καί πέμπτος στίχος ἔχουν ἐφθημιμερῆ τομή – παύση (Π7), ἐνῶ οἱ λοιποί πενθημιμερῆ (Π5). Κανονική εἶναι παροξύτονη ἀπόλιξη τῶν στίχων καί μάλιστα μέ βραχεία τήν τονιζομένη παραλήγουσα. Τό Ἐπίγραμμα διατρέχεται ἀπό μία ἐπιεικῆ θεωρία γιά τόν ἀρχαῖο κόσμο καί τά ἀρχαῖα κείμενα. Ὁ Μαυρόπους, πιστός στά διδάγματα τῆς Ἐκκλησίας, κάνει μιά νέα σύνθεση μέσα στό πνεῦμα τοῦ αἰῶνα πού σιγοῦν τά πάθη. Στούς νάρθηκες τῶν Μονῶν, ὅπως ἐκείνης τῶν Φιλανθρωπινῶν στά Ἰωάννινα, ἀπεικονίζουν τούς ἀρχαίους σοφούς. Εἶναι «ἀλλότριοι», δηλαδή μέτοχοι τῆς θύραθεν παιδείας. Κυριώτεροι ἠθικολόγοι οἱ σοφοί πού ἀναφέρονται στό Ἐπίγραμμα. Εἶναι «προσπεφυκότες», ἀπ' τή φύση τους πολύ κοντά στό νόμο τοῦ Χριστοῦ, «ἔγγιστα», ὄχι ἀκριβῆ, γιατί δέν ἔφθασαν στή χριστιανική ἀλήθεια καί ἀγάπη. Στά κείμενά τους ἡ Ἐκκλησία διέκρινε σπέρματα τοῦ λόγου τοῦ Χριστοῦ, «σπερματικός λόγος», γι'αὐτό καί τούς χαρακτηρίζει ὡς πρό Χριστοῦ Χριστιανούς. Τό Ἐπίγραμμα αὐτό δεικνύει τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ὁ Χριστιανικός κόσμος ἐξετίμησε τό ἦθος τῶν ἀρχαίων συγγραφέων.***

Βιβλιογραφία

K. Krumbacher: Ἱστορία Βυζ. Λογοτεχνίας

H. Hunger:Βυζ. Λογοτεχνία.

Ἀθ. Κομίνη:Τό Βυζ. Ἱερόν Ἐπίγραμμα